

INTERVJU SA DŽAFEROM NULJIJEM

Mitrovica | Datum: 21. oktobar 2020.

Trajanje: 107 minuta

Prisutni:

1. Džafer Nulji (Intervjuisani)
2. Anita Susuri (Vodila intervju)
3. Korab Krasnići (Vodio intervju)
4. Renea Begoli (Kamera)

Simboli u transkripciji, neverbalna komunikacija:

() – emocionalna komunikacija

{ } – sagovornik objašnjava nešto gestovima.

Druga pravila transkripcije:

[] - dodatak tekstu kako bi se pomoglo razumevanje

Fusnote su dodaci koji pružaju informacije o mestima, imenima ili izrazima.

Prvi Deo

Anita Susuri: Gospodine Džafere, ako možete da se predstavite i da nam nešto kažete o vašoj porodici, poreklu?

Džafer Nulji: Ja se zovem Džafer Nulji, rođen sam 06. 02. '47. u selu Zaselo u porodici Nulji. Moja porodica se uvek bavila poljoprivredom. Živeli su u tom selu koje je... kako da kažem, svi smo rodbina, nema drugih. Osnovnu školu sam završio u Zaselu, tu u selu. Ali ne kompletno, samo prvi i drugi razred, a treći i četvrti razred sam završio u Prvom Tunelu koji je udaljen pet kilometara. Putovao sam, dakle uvek sam kao dete morao da putujem.

Anita Susuri: Zar nije bilo drugih razreda u toj školi?

Džafer Nulji: Nije bilo drugih razreda. Tu smo išli do drugog razreda i onda su zatvorili jer nije bio više, trebali smo da idemo do Prvog Tunela. U jako teškim uslovima u to vreme, meni je '57. preminuo otac, ostao sam kao desetogodišnjak, ali odrastao sam u višečlanoj porodici i živeli smo u zajednici sa stričevima. Do tada, otac je radio u "Trepči" sve dok nije preminuo, dvanaest godina, od '45. do '57. Onda smo svi živeli od jedne očeve penzije koju smo primali, 17 članova porodice.

Anita Susuri: Da li se vašem ocu desila neka nesreća u "Trepči"?

Džafer Nulji: Ne, otac je umro prirodnom smrću, kao i pradede koji se zvao Isuf, imao sam mogućnosti da razgovaram sa njim i... sliku. Moj pradede je bio Isuf koji je bio vođa sela. Bio je poštovan starac, kako da kažem, napredan starac. U našem selu se 1932. otvorio jedan *mejtep* kao...

Anita Susuri: Škola...

Džafer Nulji: Religiozna, verska škola. U tom *mejtepu* je učio moj otac, i glavni doprinos je tu dao moj pradede Isuf, koji je bio u prvom planu i najupečatljiva figura, jednostavno bio je u prvom planu jer je bio vođa sela. Bio je veoma cenjena ličnost ne samo u selu, već i šire. Tako da, nakon što je otac

preminuo, nakon što sam završio četvrti razred osnovne škole, morao sam da napustim školu na dve godine, jer nisam imao uslove. Napustio sam školu. Posle sam nastavio, nakon dve godine sam nastavio peti razred takođe u Prvom Tunelu i završio sam do osmog razreda. Srednju školu, gimnaziju sam završio u Mitrovici, onda sam studirao, počeo sam sa studijama 1968. u Prištini na Elektrotehničkom fakultetu i završio sam fakultet 1973.

Anita Susuri: Htela sam nešto da vas pitam...

Džafer Nulji: Fakultet je trajao pet godina.

Anita Susuri: Pre nego što krenemo da pričamo o fakultetu, htela sam da vas pitam o školi. Kako je vama kao detetu bilo da toliko putujete? Da li je bilo nekog organizovanja ili ste peške išli? Kako?

Džafer Nulji: Ne, išli smo peške. Išli smo peške, nije bilo nekog organizovanja.

Anita Susuri: Jel bilo teško?

Xhafer Peci: Vrlo težak put, putevi su bili veoma teški. Tada su zime bile jako teške, bilo je mnogo više snega. Ja sam ionako bio niži i jedva sam išao, jedva sam prolazio kroz sneg, ali sam imao strica koji je bio tri godine stariji od mene. On je zaostao u nastavi, u školi, tako da je bio zajedno sa mnom. On je bio dosta veći. On je otvarao put, a ja sam išao iza njega kao zec (smeši se).

Anita Susuri: Da li je bilo i druge dece, ili ste samo vi bili iz tog sela?

Xhafer Peci: Bilo je i druge dece, da, da. Sva deca sela su uglavnom išla u Prvi Tunel.

Anita Susuri: Kakva je bila ta škola tada?

Džafer Nulji: Molim?

Anita Susuri: Da li je to bila osmogodišnja škola ili...?

Džafer Nulji: Bila je, u početku nije bila osmogodišnja, samo četiri godine. Onda kad sam prešao u petom razredu, kad sam prešao u petom razredu, dakle dve godine kasnije su uveli još razreda, tako da se u Prvom Tunelu otvorila osmogodišnja škola, jer je pre toga i u Prvom Tunelu bilo četiri razreda. Tako da smo tu išli do osmog razreda.

Anita Susuri: Rekli ste da ste ostali bez oca kad ste bili mali?

Džafer Nulji: Da.

Anita Susuri: Koliko vas je dece bilo u porodici? Vi ste najmlađi?

Džafer Nulji: Moj otac i majka su imalo šestoro dece. Dva brata i četiri sestre. Brat je bio stariji, tri godine stariji od mene, i on je završio fakultet, u stvari završio je Visoku školu za fiziku i hemiju, onda je završio Ekonomski fakultet. On je sad sa porodicom u Nemačkoj, od 1993.

Korab Krasnići: A sestre?

Džafer Nulji: Sestre su... jedna je u Americi kod svog sina, tu joj živi sin, dve su ovde u Mitrovici i jedna u Prištini.

Korab Krasnići: Da li su sestre završile školu?

Džafer Nulji: Sestre nisu završile školu, ne. Pravo da ti kažem, tada nije bilo mnogo mogućnosti za žene, takvo je mesto bilo, ali i da je bilo, jedva smo mi uspeli da se školujem (smeje se). Malo je sebično, ali takve su bile prilike i okolnosti. Dok muškarac ne završi školu, žena nije smela da se školuje. Tako da smo mi bili stariji i školovali smo se, devojke, samo je jedna sestra završila, ona je završila Srednju medicinsku školu.

Korab Krasnići: Zašto ste pauzirali dve godine?

Džafer Nulji: Molim? {približava se}

Korab Krasnići: Dve godine u četvrtom razredu?

Džafer Nulji: Zbog uslova sam morao da brinem o stoci, da čuvam ovce, da čuvam ovce. (smeši se)

Anita Susuri: Rekli ste da je vaš otac radio u "Trepči".

Džafer Nulji: Da.

Anita Susuri: Možda se ne sećate svog oca, ali...

Džafer Nulji: Ne, ja se sećam svog oca, ali ne toliko.

Anita Susuri: Kako je, na primer, izgledao kad se vraćao s posla? Jer to je bio težak posao, da li se sećate?

Džafer Nulji: Posao je bio dosta težak. On nije konkretno radio u rudniku kao rudar, radio je na cevima. To je malo lakši posao, iako je bio u rudniku. Izgledao je, možda ništa drugo nisam zapamtio, ali se sećam kad je donosio stvari na pranje, radničke stvari, mogao si da osetiš miris tih stvari ko zna koliko daleko, ima miris, miriše na rudu, kao barut od onog pirita. Toga se sećam. Bio je dosta težak posao.

Pravo da ti kažem, u to vreme osim... ali znam još nešto, da onaj ko je radio u “Trepči”, na primer, radnik koji je radio u “Trepči”, porodica je morala posebno da se brine o njemu i da ga čuva, da se brine o njemu. Ja znam da kad je radio u trećoj smeni i, na primer, kad bi došao kući tokom dana da spava, i petlove smo sklanjali iz dvorišta da ne kukuriču da mu ne pokvare san.

Anita Susuri: Da li je tačno da su imali posebnu hranu?

Džafer Nulji: U porodici da, da imali su posebnu hranu, uvek su imali posebnu hranu.

Anita Susuri: Na primer, mislim da su morali više mleka da piju.

Džafer Nulji: On je najviše mleko pio. Pravo da ti kažem, on nije imao apetita, nije toliko jeo meso, ali mleko stalno.

Anita Susuri: Čega se još sećate iz tog perioda, dakle kad ste krenuli u srednju školu? Kako ste krenuli? Kakvih je problema bilo?

Džafer Nulji: U srednjoj školi, kad sam pošao u srednju školu ‘64. bila je malo, bila je malo, kako da kažem...

Anita Susuri: Bolja situacija?

Džafer Nulji: Malo bolja situacija, iako se situacija nije poboljšala sve do ‘66. Tek posle ‘66. nakon pada Rankovića¹, tada su ljudi mogli malo lakše da dišu. Ali, kad sam ja pošao u srednju školu, na primer, ja sam tri predmeta imao na srpsko-hrvatskom jeziku, tri-četiri predmeta. Ja sam morao na pamet da učim te lekcije jer apsolutno nisam znao jezik, zato sam i morao da učim napamet. Sećam se da je profesor srpsko-hrvatskom bio neki Raspopović.

Imao sam sve odlične ocene, on mi je dao dvojku iz srpskog, jer me pitao nešto i nisam bio spreman, nisam toliko znao, i rekao mi je: “Ti učiš napamet”, hteo sam da kažem: “Da, Bogami, sve napamet učim” (smeje se), i onda sam tražio da me pita jednom. Tek posle nekog vremena mi je popravio ocenu, dao mi je jednu trojku da bih mogao da budem odličan.

¹ Aleksandar Ranković (1909-1983) je bio jugoslovenski komunistički političar, koji se smatra trećim najmoćnijim čovekom u Jugoslaviji posle Josipa Broza Tita i Edvarda Kardelja.

Anita Susuri: Pomenuli ste i to Rankovićevo vreme. Interesuje me da li se sećate, jer je mnogo Albanaca otišlo u to vreme, jednostavno bili su proterani...

Džafer Nulji: Ja se sećam kao dete, sećam se kada je bila akcija prikupljanja pušaka. Znam da se spomenulo u našem selu, spomenulo se, pričali su. Kao deca smo čuli te priče: “Jednog su celu noć držali napolju bosog na snegu. Jednog su naterali...”, i plus su tražili da im postave dve pečene kokoške, đuveć, trideset jaja i jedan prpeć (smeje se) i šta ja znam, i kaže: “Krofne za doručak, krofne sa medom, gde nema meda može i šećer”, i tamo gde su jeli rekli su: “O, Šar planino sine” (smeje se).

Anita Susuri: Znači, tražili su da im se ispune neki uslovi?

Džafer Nulji: Možda ne treba da pričam o tim stvarima, ali eto tako.

Anita Susuri: Interesuje me da li se to desilo vašoj porodici?

Džafer Nulji: Mojoj porodici se to nije desilo, nije se desilo u našoj porodici, nikoga nisu tako mučili. Vodili bi ih, ispitivali, da nađu neku pušku. Nismo imali pušku, ali niko te nije pitao, svima su tražili puške.

Anita Susuri: Da, znam da su ljudi išli da kod drugih da uzmu neku pušku da bi imali šta da im daju da ih ne bi maltretirali.

Džafer Nulji: Tako, tako, baš tako.

Anita Susuri: Dakle, rekli ste da ste srednju školu nastavili...

Džafer Nulji: Srednju školu sam nastavio ovde u Mitrovici, počeo sam u Mitrovici, posle sam nastavio sve dok nisam završio srednju školu. Onda posle srednje škole sam otišao na fakultet u Prištini. Na fakultetu sam otišao '68. '68. su bile demonstracije '68. Učestvovao sam na demonstracijama, imali smo praksu u laboratoriji za fiziku i nakon toga smo izašli na demonstracije, a pre toga smo dobili tekstove sa parolama koje smo morali da uzvikujemo na demonstracijama.

Korab Krasnići: Zašto ste protestovali?

Džafer Nulji: Molim?

Korab Krasnići: Zašto se protestovalo?

Džafer Nulji: Tada se tražilo: “Ustav, republika, zastava”.

Anita Susuri: Dakle, pre demonstracija su bile neke pripreme?

Džafer Nulji: Da, da, da, svakako.

Anita Susuri: Jel ste poznavali te ljude koji su vam doneli te parole?

Džafer Nulji: Neke sam poznavao kao mlad.

Anita Susuri: Kao kolege.

Džafer Nulji: Nisam ih toliko poznavao, ali sam poznavao nekog Sulju Pepožijatako su ga zvali. Ne znam gde je on sada. On je u studentskom domu doneo to da mi pročitamo, da pogledamo, da pročitamo.

Anita Susuri: I kako je bilo kad ste taj dan izašli?

Džafer Nulji: Taj dan...

Anita Susuri: Jel bilo policije?

Džafer Nulji: Taj dan kad smo izašli, izašli smo na sve strane oko četiri posle podne, došli su sa svih strana. Jedna grupa, glavna grupa je počela od Filozofskog fakulteta, kako mi zovemo, Filološki je i gde su danas fakulteti. Posle smo se susreli gde je danas zgrada univerziteta. Mi smo izašli gore gde je bio Elektrotehnički fakultet, bio je gore u onim barakama gde je danas Akademija, tu su bile zgrade i došli smo dole, spojili smo se sa njima.

Pre nego što smo tu stigli kad su [policajci] počeli da ispaljuju po četiri puta sa pištoljima na nekoga ko je krenuo, parole su odmah doneli kolima. Uzeli smo parole, izašli, vikali. Otišli smo do Izvršnog veća gde je sad skupština, tu gde je skupština. Vratili smo se, tu smo ostali neko vreme čisto kako bi se izrazili pojedinci. Bilo je intervencija, išli smo, bilo je policijskih intervencija i ovih vatrogasaca sa vodom koju su bacali, ali i studenti su se umešali, demolirali su im opremu. Bilo je i policajaca koji su pokušavali, ali je bilo i izdaje nekih Albanaca i to, povlačili su se jer su videli da...

Anita Susuri: Je rizično.

Džafer Nulji: Nije bilo nasilja, s naše strane ne, iako smo se suočili s njima. Drugi put smo posle opet otišli do fakulteta. Tu su neki držali govore. Nekima nisu dali da pričaju, bilo je takvih stvari, ali otišli smo po drugi put. Drugi put kada smo otišli, tada je došao jedan kontigent policije iz Makedonije. Oni su intervenisali jako strogo i počela je neka borba između nas. Hteli smo da odemo do zatvora, nisu nas pustili. Dok smo prelazili trg preko one "Toskane", tada se zvala "Avala", tu je jedan Srbin iz Vojbule

kako mi zovemo jedan gradić, pucao iz pištolja i ubio jednog učenika, bio je učenik taj koji je bio ubijen.

Onda smo opet otišli do skupštine tamo, vratili smo se i napokon negde oko ponoći se to završilo. Sutradan smo hteli da odemo do fakulteta, nisu nas pustili. Bili smo totalno blokirani sa svih strana i nismo više mogli da odemo, ali to je odjeknulo. Bilo je tendencija da urade ono, kako da kažem, diferencijaciju šta ja znam, diferencirali su neke kao studente, a pošto sam ja bio samo brucoš nisam imao neki značaj, ali sam učestvovao tome.

Anita Susuri: Da li znate nekog vašeg profesora koga su uhapsili, ili kolegu?

Džafer Nulji: Ne, ne znam, ne sećam se nijednog profesora. Tog Sulju znam, jer je on bio sa nama na fakultetu. Njega su odveli, ali ne znam šta se s njim desilo jer ga nisam više viđao na fakultetu.

Anita Susuri: Niste ga više nikad videli?

Džafer Nulji: Nisam ga više nikad video.

Anita Susuri: Hoću sad malo da pričamo o vama, dakle došli ste iz Mitrovice u Prištinu da živite.

Džafer Nulji: Iz Mitrovice.

Anita Susuri: Kakvi su bili uslovi? Gde ste živeli?

Džafer Nulji: Uglavnom sam uvek živeo u studentskom domu. Prve godine sam živeo ovde u paviljonima kod Ekonomskog fakulteta, bili su neki paviljoni, neke zgrade, to su bile kasarne za vojsku, posle su to adaptirali za studente. Ostalih godina, na drugoj godini, i na trećoj, sam stanovao u prvom studentskom domu, onom koji i sada postoji, ne znam mu broj, mislim da je sad broj tri. Taj prvi je tada bio izgrađen. Onda sam na četvrtoj i petoj godini živeo u domu broj tri, onom skroz na kraju.

Bio sam, imao sam, kako da kažem bili smo grupa vrlo dobrih drugara, nadam se da ih nikad neću zaboraviti, još uvek sam u kontaktu s njima. Bili smo grupa drugara sa Jusufom Krasnićijem, Alji Hamitijem, Avnijom Dikajem, Ganimom Bimbašijem, to su neki od onih s kojima smo vrlo lepo prošli i dan danas održavamo vezu, održavamo kontakte.

Anita Susuri: Interesuje me, većina kažu da Priština nije bila toliko razvijena kao grad.

Džafer Nulji: Priština je bila...

Anita Susuri: Kako se vama činilo?

Džafer Nulji: Kažem ti da u tim domovima kad sam otišao prve godine, činilo mi se kad da će soba da me pojede. Plafon je bio visok četiri metara. Kad bih seo na krevet da učim i gledao u plafon, izgledalo mi je kao da će da mi na glavu padne neka zver. Ali, u domu broj jedan, kada smo došli tamo, cela ulica je bila blatnjava. Radilo se, tada se radio u toj ulici. Išli smo samo u čizmama, drugačije nisi mogao da hodaš. Kad bi počela kiša, morao si u čizmama, drugačije nisi mogao, u gumenim čizmama.

Anita Susuri: Kakav je bio grad?

Džafer Nulji: Grad je bio jednostavan grad, grad je bio dosta star, nerazvijen, nije bilo infrastrukture, nije bilo nekog razvoja, nekog... Tada su uslovi bili veoma teški.

Anita Susuri: Na primer, ako se uporedi sa Mitrovicom?

Džafer Nulji: Na primer, kad sam ja stanovao u domu, tamo u paviljonu, morao sam da odem u robnu kuću ovde kod "Zahira Pajazitija", tu je bila robna kuća "Grmija", tako se tada zvala. Tu sam išao kod jednog ujaka, on je tu radio, išao sam jer je bilo centralno grejanje, išao sam da bih se ugrejao jer mi je bilo hladno u domu, nije bilo [grejanja]. (smeje se)

Anita Susuri: Da li ste negde izlazili s društvom?

Džafer Nulji: Ne, jer nismo imali, morao si da imaš neke uslove i to, nismo izlazili. '71. su se organizovale neke Elektrijske, takmičenja studenata elektrotehnike iz Jugoslavije. Elektrijska se organizovala u Poreču. Tamo smo otišli svi kao grupa, naročito ova naša grupa, ali i drugi jer su bila razna takmičenja, neko za sport, neko za učenje, neko je išao samo onako, i osvojili smo neka dobra mesta, da kažem uspešni smo bili u tim takmičenjima. Iako je za elektrotehniku bila jedna Srпкиnja, ali bila je tu kod nas. Ona je osvojila prvo mesto, onda, u matematici, pobedio je jedan naš Besnik Kastrati.

Onda, osim nas i studenti koji su studirali u Zagrebu koji su bili Albanci, i oni su osvojili prva mesta. Bio je onaj Agron Dida, znam da je i on osvojio dobro mesto tada na takmičenjima, i bio je jedan sa prezimenom Abdulahu. Bili smo jako uspešni u to vreme.

Anita Susuri: Kad ste završili fakultet, da li vas je čekao posao ili kako je bilo? Jer obično odmah...

Džafer Nulji: Pre nego što sam otišao na fakultet, tražio sam stipendiju od "Trepče". Dali su mi, "Trepča" mi je dala stipendiju. Da nisam imao stipendiju od "Trepče", ne bih mogao da odem da studiram, ne bih mogao da studiram. Ja znam, pravo da ti kažem, ružno je da se kaže, ali sam po celu nedelju jeo hleb i jogurt, jedan jogurt, i tako sve dok nisam dobio stipendiju. Kad sam dobio stipendiju nisam imao problema. Pre nego što sam uzeo stipendiju, jer dali su mi stipendiju, ali dok se to

aktiviralo, nisu mi odmah dali, stipendija je tek kasnije došla. Nešto kasnije sam imao priliku da dobijem stipendiju i tada sam imao dobre uslove, nisam imao problema.

Anita Susuri: Dakle, tada je bio sistem takav da ako ti neka organizacija da stipendiju, očekuje se da dođeš da radiš tu?

Džafer Nulji: Očekuje se da ti dođeš da radiš i ne smeš da odeš na drugo mesto dok ti oni ne daju dozvolu. Dok ti ne daju dozvolu, ne smeš da ideš negde drugde, jer su te oni stipendirali. Čim sam završio fakultet javio sam se u “Trepču” i “Trepča” mi je odmah dala posao, i zaposlio sam se.

Anita Susuri: Na neki način ste nastavili tradiciju jer je i vaš otac tamo radio. Da li vas je to podstaklo ili šta?

Džafer Nulji: Pravo da ti kažem, jedina mogućnost, jedino mesto gde sam mogao da dobijem stipendiju tada je bila “Trepča”, nisam imao drugu mogućnost. U “Trepči” sam konkurisao jer su tada u “Trepči”, u Starom Trgu su davali [stipendije]. Odeljenja su bila podeljena, nekome rafinerija, nekome Stari Trg, nekome hemijska industrija i šta ja znam. Međutim, ja sam bio u Starom Trgu, tu sam došao.

Anita Susuri: I kad ste počeli u Starom Trgu? Posle ste počeli da živite u Mitrovici ili kako?

Džafer Nulji: Ja sam počeo da radim u Starom Trgu 7. februara 1974. I onda sam tri godine, do ‘77, živio sam u selu, u Zaselu. Posle sam došao da živim u Mitrovici. Uvek, uvek do tad smo bili u zajednici sa bratom, majkom i sa celom porodicom u zajednici u stanu ovde, posle smo počeli da živimo u Mitrovici.

Anita Susuri: Kad ste na početku otišli da radite u “Trepči”, u Starom Trgu, da li ste i ranije poznavali taj posao?

Džafer Nulji: Ja sam znao, znao sam jer su svi radili, i osim mojih, sve porodice na selu su imali nekog ko je radio u “Trepči”, uglavnom u Starom Trgu jer su više pripadali tom delu. Znao sam, znao sam kakvi su uslovi, nisam znao detalje, ali onako kako su mi rekli o uslovima i okolnostima. Znao sam da je jako teško, znao sam da su uslovi takvi da se traži više posebnog truda. Rad u rudniku je kao rad u vojsci. Tu n možeš da odeš i završiš nešto malo, posao zahteva posvećenost.

Tu sam naišao na jedno veliko razumevanje, tek su tada počeli da dolaze albanski kadrovi. Moj poslovođa je bio Albanac, Šućuri Keljmendi tada kad sam došao. U stvari, prvi put kad sam došao, prvo sam se javio kod Bahredina Osmanija, on je bio, ali je Bahredin posle prešao negde drugde, i kod Šućurije sam imao korektan tretman, društveni. Tako da, na kraju krajeva bio je moje godište, jer sam ja bio dve godine u zaostatku, on je došao tu dve godine pre mene.

Drugi Deo

Anita Susuri: Da li ste radili unutar rudnika ili kakav je bio vaš posao?

Džafer Nulji: U Starom Trgu ili...?

Anita Susuri: U Starom Trgu, na početku kad ste došli.

Džafer Nulji: Ja sam radio prvo kao inženjer, počeo sam u odeljenju za održavanje rudnika. To odeljenje ima veliki broj radnika električara, statičara, građevinaca i šta ja znam. U početku sam radio kao šef elektrotehničke pripreme, onda... Međutim, ja sam šest meseci bio pripravnik i nije moglo drugačije, ionako sam morao da završim praksu. Kad si dolazio kao stažista, morao si samo da pratiš situaciju, da opisuješ situaciju, da proučavaš situaciju, i na neki način, čak i na neki način trebalo je da budem upoznat sa svim okolnostima, posebno je trebalo da budem upoznat sa okolnostima, sa uslovima zaštite na radu. Zaštita na radu je najvažniji segment, najvažniji segment u rudarstvu, svuda, u svakom preduzeću, ali u rudarstvu zahteva posebnu posvećenost.

Onda sam postao poslovođa ili šef elektro službe, ali u rudniku da, u radnik nisam morao da idem svaki dan, ali sam išao s vremena na vreme. Deo mog posla je bio i odlazak u rudniku.

Anita Susuri: Vi kad ste počeli '74, tada je donesen Ustav, bilo je... malo bolje vreme.

Džafer Nulji: Da.

Anita Susuri: U isto vreme, uvek je postojalo ono da "Trepča" uvek radi za nekog drugog, ne za razvoj naše zemlje. Šta vi mislite o ovome? Kako o tome razmišljate?

Džafer Nulji: Pravo da ti kažem, "Trepča", sve dok ja nisam otišao tamo, kad sam ja tamo došao, počeli su kadrovi. Na kraju krajeva, ja kad sam u to vreme došao u "Trepču" kao jedini diplomirani inženjer elektrotehnike među Albancima u "Trepči". Kao što rekoh za Šućurija, Šućuri je bio rudar, bilo je i drugih, ali inženjer elektrotehnike u "Trepči", u celom kombinatu "Trepča", ja sam bio jedini Albanac.

Što se tiče dočeka i poštovanja od strane albanskih radnika, to je bilo za svaku pohvalu. Nisi mogao da prođeš, jedva su čekali da vide da dolaze albanski kadrovi. Kasnije je počelo da dolazi više albanskih kadrova. Kad sam ja došao, da ne kažem za drugo, ali svi brigadiri - glavni majstori su određivali ko će biti brigadir u određenim poslovima – svi brigadiri su bili Srbi, tek kasnije su počeli da dolaze Albanci. Polako su se povlačili iz raznih razloga, iz određenih razloga, možda nisu mogli da podnesu da im neko drugi komanduje ili im traži posao, neki su napustili [posao] i otišli u Srbiju, neki su otišli u penziju ili na neko drugo mesto, i tako. Kasnije su svi brigadiri bili Albanci i sve poslovođe su bili Albanci.

U to vreme se dosta radilo u “Trepči”, radilo se marljivo, radilo se s entuzijazmom. Pravo da ti kažem, ja sam radio i posle rata. Ne znam kako se izgubio taj entuzijazam, nažalost! To je šteta, ali smo izgubili taj entuzijazam.

Anita Susuri: Kad je počela ta situacija... kad ste primetili da se pogoršava?

Džafer Nulji: Kažem da je od ‘74. bilo bolje sve do ‘81, ‘80-‘81. Nakon demonstracija ‘81, iako smo mi bili tu, nismo odustajali kao kadrovi, međutim situacija se promenila. Sećam se jednog slučaja, na primer, kad su morali da osude demonstracije ‘81. Dolazili su iz Komiteta, iz Pokrajine, i pre su pričali da “moraju da se kazne”.

Bio je neki Miloš Vojaković, došao je i rekao: “Treba da ih kaznimo”. Tu je bio jedan koji je rekao: “Čovek je bio na odmoru”. Jedan koji je bio na demonstracijama, dali su mu plaćen odmor, a on je bio u zatvoru, odveli su ga u zatvoru zbog demonstracija.

Anita Susuri: Dakle, on je bio na odmoru, slagali su?

Džafer Nulji: Trebalo je njegovog poslovođu, njegovog poslovođu... Ja sam ustao i rekao: “Polako, mora da se objasni, da se pojasni. On ne može da koristi odmor iako si mu dao. Ne može da koristi odmor kad je u zatvoru”. On je ustao i rekao: “Ne, ne, sedi tu”, taj Miloš je rekao: “Mora da odgovara onaj ko mu je dao [odmor]”. Ne znam da li sam mu ja dao taj odmor ili ne (smeje se). “Odgovaraće onaj koji mu je dao odmor, pa makar to bio generalni direktor rudnika”.

[Ovde se intervju prekida]

Anita Susuri: Da li ste i vi učestvovali na demonstracijama ‘81?

Džafer Nulji: Ne, ne. Pravo da ti kažem, iz Starog Trga nisam, blokirali su Stari Trg, nije bilo nikakvog, nije bilo, samo neki pojedinci koji su bili ovde jer nisu učestvovali u demonstracijama. Bila su trojica koje su, kako da kažem, osudili.

Anita Susuri: Znamo da su rudari organizovali i marševe, jedan je bio do Mitrovice i drugi mislim da je bio do Prištine.

Džafer Nulji: To je kasnije, kasnije, posle ‘81, to je već krenulo polako, korak po korak, korak po korak. Svaki dan se videlo da će da se ugasi ono što se godinama stvorilo, da će to da se ugasi i da će ponovo da se vrati onaj režim totalne dominacije Srba, dok nisu krenuli i Ustav da menjaju. Tada je održana ustavna rasprava. Prvo su Srbi počeli sa mitinzima, sa mitinzima gde su nas svi psovali i blatili, kako bi Srbi dominirali. Ne samo na Kosovu, ali glavno je bilo Kosovo, ali i Crna Gora, Kosovo i Vojvodina, i sve

strane, kako bi formirali onu veliku Srbiju kako je Milošević² planirao; e tada su počeli ti mitinzi, najavljivali su tu debatu u vezi Ustava kako bi na neki način dodali strah i kako niko ne bi smeo da nešto uradi, a da bi promenili Ustav.

Sećam sa vrlo dobro da su u to vreme, negde u septembru ili oktobru, doneli, došao je [Burhan Kavaja](#), Aziz [Abraši], Burhan je bio direktor rudnika, Aziz je bio generalni direktor, doveli su i ovog Rizu Smakua i Haljita Muharemića, dva pravnika, da bi nam objasnili šta se dešava u vezi promene Ustava. Oni samo što nam nisu rekli: “Ustanite dok vas đavo nije pojeo”. Pravo da ti kažem, tu smo dobili snažnu poruku da uradimo sve što možemo jer...

Anita Susuri: Koje godine? Pre marševa?

Džafer Nulji: Da, pre demonstracija, pre marša, to je sve bilo '88, u septembru mesecu '88. Tada smo mi počeli da se pripremamo i da razgovaramo, jednostavno da se po svaku cenu suprotstavljamo promeni Ustava, degradaciji na nivou Kosova, ne tražimo degradaciju, već napredak. Da imamo napredak, a ne degradaciju. “Želimo da budemo jednaki sa svim drugim narodima Jugoslavije, kao Srbi, Hrvati, Makedonci, Slovenci i drugi”. Često se kaže: “Rudari su odbranili Ustav”.

Nisu branili Ustav, ali su branili stav Albanaca da budu ravnopravni. Tražili su ravnopravnost Albanaca sa ostalim narodima u Jugoslaviji. To je bila suština svega, po tim skupovima smo razgovarali, i čak smo hvalili pomalo Tita, ne zbog nečeg, nego tako smo se dogovorili, samo kako bismo probudili Hrvate... samo da bi i oni reagovali. Srbi ne mogu da podnesu da hvalimo Tita, reagovaće. Uvek smo spominjali i Tita³: “Tito nam je dao ova prava, vi hoćete i to da nam oduzmete”.

Onda je to prošlo, održan je marš za Prištinu, Marš rudara 17. novembra 1988, marš je krenuo iz rudnika, iz Starog Trga. Tog dana ujutro nisam otišao na posao, jer sam morao da vodim dete kod lekara. Pozvao me je telefonom jedan moj saradnik i rekao je: “Dođi, jer radnici hoće da odu u Prištinu”. Otišao sam i pridružio sam se. Pravo da ti kažem, pravo da ti kažem, kad sam ih video da hodaju bosim bez onih čizmi {dodiruje nogu}, bosonogi su izašli, bio je novembar, bilo je snega, dakle 17. novembra. Pre toga je pao sneg. Negde, ponegde je bilo snega i bilo je hladno.

Tako bosim, bez stvari, u onoj radničkoj odeći, tu kad sam ih video nisam mislio da će stići pešice do Prištine. “Nemojte bre momci, ne možete pešice do Prištine.” Bogami sam rekao: “Hajde da nešto uradimo, da nešto uradimo jer do Prištine...”. Prišao se jedan radnik i rekao mi je, rekao je: “Ti nam to kažeš”, pravo da ti kažem, imao sam neki uticaj. Rekao je: “Ali Burhan [Kavaja] kaže da krenemo”. “Tako kaže?” “Da”. “Krenite, krenite!” reko. Nisam znao detaljno kakva je situacija, ali sam to video i

² Slobodan Milošević (1941-2006), jugoslovenski lider čiji je uspon na vlast počeo 1987. godine, kada je u Savezu komunista jugoslovenskog plenuma prihvatio stvar nacionalista kosovskih Srba i ubrzo potom postao predsednik Srbije i ukinuo autonomiju Kosova.

³ Josip Broz (1892-1980), poznat kao Tito, bio je vođa komunističke Jugoslavije. Bio je u raznim ulogama od 1943. do svoje smrti 1980. godine.

mislio sam da možemo se okupimo i organizujemo, a ne da idemo peške. Ali, njih je još više nateralo to što su ih po nekim mestima zaustavljali, zaustavljali su ih i pokušavali da ih zaustave, ali to je njih još više podstaklo, i negde ujutro smo krenuli odavde, ujutro oko sedam i nešto, tamo smo stigli oko tri [popodne].

Sećam se jako dobro kad smo stigli do mauzoleja sultana Murata, malo dalje od mauzoleja, tamo kod Gazimestana nas je zaustavila policija, kordon policije je bio na dve strane, tako su zauzeli ceo put. Došlo je do suočavanja radnika i policije. Rekao sam nekim kolegama: "Hajde da izađemo ispred radnika da ih ne... sad kad počnu da se guraju, izaći ćemo ispred njih i reći ćemo im stanite, polako". Međutim, mi smo se gurali iza prekidajući policijski kordon i prošli smo. Međutim, posle je bilo i nekih Albanaca, bilo je policajaca, i kordon se prekinuo. Nisu reagovali, nije bilo nasilja. Napustili su kordon kako bi došli direktno, direktno Hale sportova u Prištini. Tu su održali govor neki radnici, neki...

Korab Krasnići: O čemu se tu razgovaralo, da li se sećate?

Džafer Nulji: Molim?

Korab Krasnići: Šta su pričali?

Džafer Nulji: Pričalo se o toj degradaciji: "Nećemo dopustiti degradaciju pozicije Albanaca, želimo da budemo jednaki sa svim drugim narodima i ne želimo promene u Ustavu kako traži Srbija. Nikad nismo dozvolili, niti ćemo dozvoliti", takve stvari, i još: "Zašto se Srbima dozvoljava da održavaju tolike mitinge, nas kritikujete i pokušavate da nas ometate?", takve stvari.

Korab Krasnići: Da li ste se susreli sa nekim od političara?

Džafer Nulji: Molim, da.

Korab Krasnići: Kad ste stigli u Prištinu, koga ste sreli?

Džafer Nulji: Došao je [Azem Vlasi](#), tu je došao Azem Vlasi i ako se ne varam [Kačuša \[Jašari\]](#), ne znam da li je došla.

Anita Susuri: Da li se sećate šta su oni pričali?

Džafer Nulji: A?

Anita Susuri: Šta su pričali?

Džafer Nulji: Ne sećam se, ne sećam se, međutim znam da su i oni bili tu.

Korab Krasnići: Kako ste se posle vratili?

Džafer Nulji: Posle smo se vratili, jer su autobusi bili iza nas, išli smo peške, ali su autobusi bili iza nas. Onda su angažovali autobuse kako bi se vratili. A ja sam bio sa nekim kolegama u kolima, došla su i kola “Trepče”, jednim “Trepčinim” kolima.

Anita Susuri: Po vašem mišljenju, šta ste postigli tog dana? Da li je bilo nekog uspeha?

Džafer Nulji: Bilo je jako uspešno, jer je taj marš posle otvorio put za marševe koji su se održavali tri dana redom, tri dana su bili neprestani marševi, tri dana sa celog Kosova, svi, iz Dragaša, iz Đakovice, sa svih strana Kosova su dolazili tri dana i tri noći bez prestanka sve dok ih nisu silom rasterali. Remzi Koljgeci je izašao i rekao: “Bežite jer... ili se razidite ili će silom da nas rasteraju”. Na kraju su se razišli... rudari su opet nastavili, neki su došli, na skoro svim skupovima koji su se dešavali u Prištini, ali sledećeg dana 18. održali smo ovde u Hali sportova u Mitrovici opet miting kao iz Starog Trga.

Anita Susuri: Kako se posle nastavilo? Da li je bilo pritisaka?

Džafer Nulji: Posle je bilo pritisaka. Posle su ih zvali, trebalo je sve one organizatore da uhapsu i šta ja znam. Onaj Lazar Mojsov je govorio: “Imam listu...”.

Anita Susuri: Organizatora.

Džafer Nulji: “Organizatora. Imam imena 92 ljudi koji su odgovorni” i šta ja znam, sve dok se nije organizovao štrajk. Pre nego što se organizovao štrajk, dakle diskutovalo se kako će ova stvar da se izvede. “Treba da uđemo, da sedimo i da se zatvorimo, da ne izlazimo sve dok se ne realizuju naši zahtevi”. Tako je bilo, nije bilo spontano kao što neki pričaju, nije bilo spontano.

Anita Susuri: Da li je to organizovao odbor, ili kako je bilo?

Džafer Nulji: Iskreno da ti kažem, to je organizovano u saradnji nekoliko pojedinaca, ali i uz saradnju sa direktorima, neka priča ko šta hoće. Bili su direktori, svi smo bili. Na neki način smo ranije dobili poruku da treba da učinimo sve i ubeđen sam da, da nije bilo direktora... Vidi, radnike može neko da uplaši ili dezorjentiše, ali da oni nisu bili umešani, taj štrajk ne bi opstao i ne bi imao taj odjek.

Korab Krasnići: Da li je bilo nekog glavnog organizatora? Da li je postojala neka osoba?

Džafer Nulji: Rekoh da su se oni dogovorili međusobno, da li su se dogovorili s nekim na višem nivou ne znam. Međutim, tad je sa nama bio Aziz, Burhan. Oni su bili zajedno sa radnicima, da, sa radnicima zajedno. Sami ne bi mogli, međutim, imali su grupu radnika, Avdija Uku, Jetuša Bajramija, Sefedina

Istrefija, i neki drugi koji znam da su bili tu. Čak je i Ibuš bio kao direktor, ali faktički to nije bilo spontano, bilo je organizovano, organizovano.

Anita Susuri: Možete li sada da nam opišete te dane dok ste bili unutra, svega čega se sećate?

Džafer Nulji: Tih dana ja sam se kao direktor održavanja više brinuo da ne nestane struja, da se ventilator ne ugasi, kad ne bi bilo ventilacije, kad ne bi bilo vazduha tu ne bi mogao da ostanem ni minut, lift da se ne ugasi, dakle da lift radi stalno. Oprema, infrastruktura rudnika da se održava u dobrom stanju. Sećam se vrlo dobro, vrlo dobro tog dana oko jedan, 20. februara...

[Ovde se intervju prekida]

Anita Susuri: Da, u jedan sat?

Džafer Nulji: 20. februara, u jedan sat, Ibuš Jonuzi, bio je tehnički direktor rudnika u to vreme, pozvao me je i rekao je: "Džafere, rudari su ostali u rudniku", rekao je: "ne izlaze". Mi smo znali. "Već se desilo? Hajde neka je sa srećom". Završio se taj posao i otišli smo, nije bilo kasno, dunuo je vetar i slomio je jednu topolu, slomila se i pala preko žica za struju. I desio se kratak spoj. Pravo da ti kažem, skoro da sam poludeo, doći će do prekida struje. Sećam se tog momenta kao jako žalosnog momenat za mene, ali smo vrlo brzo sredili taj problem i više nije bilo, nije bilo problema što se tiče struje i ventilacije, i svega onoga što je bilo neophodno za rudnik.

Otišli smo, krenuli smo. Istina je, istina je da su išli, organizovali su se samo da im kažu izađite, međutim mi smo im rekli da rade šta hoće, ali da se čuvaju, čuvajte se, nemojte da narušite zdravlje. Žrtvovanje je bilo toliko veliko da su ljudi počeli da se razboljevaju jer su sve vreme bili unutra. Posle, pošto sam sve vreme bio u čizmama, i ja sam počeo da dobijam žuljeve od čizama, jer celo vreme, osam dana i osam noći nisam izuo čizme, cipele, imao sam žuljeve.

Bilo je potrebno u početku, oni koji su bili bolesni su odvezeni u Mitrovicu u bolnici, međutim u međuvremenu, čini mi se da je i to bilo organizovano, ali došao je šofer i rekao, dok je plakao rekao je: "Ne mogu da vas tamo vozim, otišao sam i nisu primili onog bolesnog. Rekli su mi: 'nosite se', maltretirali su me". Onda smo sredili ambulantu gore u Starom Trgu. To smo tražili, i Crveni krst Kosova je doneo 300 kreveta i 600 ćebadi, sistematizovali smo po tim mestima koja su postojala, to smo imali na raspolaganju i celu ekipu sa doktorima koja je došla iz Prištine, na čelu sa tadašnjim ministrom zdravlja Skenderom Bošnjakuom.

Sećam se da su zvali Skendera Bošnjakua, zvali su ga iz ministarstva Srbije, zvali su ga: "Šta se tamo dešava? Da li vam treba doktor?" Ali nije bila stvar u tome da dovedu doktore, nego agente koji bi rasturili štrajk. Rekao je: "Ne treba nam doktor, donesite nam lekove. Doktora imam dosta, ne treba mi". "Ne, poslaćemo ti", "Nemojte da mi šaljete nijednog doktora", rekao je: "nego nam pošaljite lekove

ako imate lekova”. Nisu poslali. Došao je kamion sa lekovima od slovenačkog Crvenog krsta i negde u Raškoj su ga maltretirali. Kad je stigao, bio je...

Anita Susuri: Vozač?

Džafer Nulji: Ne, predstavnik Crvenog krsta, skoro da je poludeo: “Kako su me tretirali, kako su me loše tretirali”, onaj Slovenac. Međutim, nisu mogli da ga zaustave jer je bio iz Slovenije, nisu smeli baš tek tako. Kamion lekova su nam poslali iz Slovenije.

Korab Krasnići: Kako ste se snabdevali hranom?

Džafer Nulji: E hranom, sa hranom su posle krenuli iz svih delova Kosova, doneli su koliko su mogli. Sećam se jednog iz Mitrovice, neki Musa Berani je doneo kravu, kravu negde 500-600 kilograma je vezao za gelender tu i rekao: “Evo vam, koljite i dajte rudarima da jednu”. Iako su štrajk nazvali “Štrajk gladu”, nije bio štrajk gladu jer smo im odnosili hranu, odnosili smo im hranu.

Anita Susuri: Jer ja znam da je četvrtog dana. Četvrtog dana je počelo.

Džafer Nulji: Tako, dva-tri dana nisu jeli, ali kasnije su počeli da jedu, donosili smo im, davali smo im. Bilo je i pojedinaca koji su to problematizovali: “Ne, ovo je štrajk gladu”, ali sve je dobro prošlo.

Korab Krasnići: Kako je bilo pre nego što ste izašli? Šta ste uradili?

Džafer Nulji: Ja sam izašao, nisam sve vreme bio tu jer, kao što rekoh, bio sam preokupiran organizacijom. Međutim...

Korab Krasnići: Kakva je bila atmosfera?

Džafer Nulji: Atmosfera je bila mnogo... kad god smo dolazili, zaticali smo ih na okupu. Atmosfera je bila dosta teška. Imali smo slučajeve, imali smo slučajeve, na primer, da su ljudi bili toliko očajni, toliko da su govorili “Idem da se ubijem”. Jedan je rekao: “Ako umrem”, rekao je: “zakopajte me u radionici, neću da izađem napolje”, drugi ovo, drugi ono. Stvarno ih je uhvatila neka... očajno je bilo, očajno je bilo. Međutim, bilo kako bilo, postojao je neki ponos. Postojao je ponos, što su i oni osećali, ponos što nešto rade, što nešto rade, jer smo im mi donosili novine da čitaju, donosili smo im informacije da im pokažemo da imaju podršku od celog sveta, i za hranu i tako.

U vezi hrane, sećam se jednog slučaja, došli su neki ljudi iz Lipljana i doneli pomoć, doneli su veliku količinu hrane, i na kraju su nam dali i dve glavice luka {pokazuje rukama}. “Ovo nam je dala jedna starica, rekla je: ‘Nemam šta drugo da im dam, osim ove dve glavice luka’, ona je htela da vam to da, da

vam donesemo dve glavice luka". Onda je jedna porodica, muž i žena, doneli su dva zlatnika, "Hoćemo da damo kao doprinos za štrajkače, da vam se nađe". Bilo je...

Korab Krasnići: Kako su rudari komunicirali sa svojim porodicama? Da li je bilo neke komunikacije?

Džafer Nulji: Nike bilo, samo što su dolazili, došli su do tu da ih vide, da saznaju nešto o njima: "Kaži im da sam dobro i polazi kući", "Kako kući?" "Ajde, nemojte da nam smetate".

Anita Susuri: Ko ih je posećivao? Ko je dolazio?

Džafer Nulji: Poseta sa svih strana, sa celog Kosova. Onda se sećam posebnog slučaja kada je došao Azem Vlasi, u isto vreme sa onima iz Sindikata Srbije, ali morali smo Azema da odvedemo u drugu kancelariju, a njih u drugu, "Čekaj dok odu oni", kako se ne bi susreli, i nakon toga je i Azem otišao i posetio ih je. Onda su dolazili iz svih delova, nije se znalo ko je više...

Korab Krasnići: Jedan od uslova je bio da...?

Džafer Nulji: Uslovi, bilo je ukupno devet uslova rudara. Jedna od njih je bila, "Ujedinjene nacije, Jugoslavija nije u mogućnosti da reši naš problem, želimo da se Ujedinjene nacije bave našim pitanjem".

Anita Susuri: Da intervenišu.

Džafer Nulji: Da intervenišu i da definišu, da definišu naš status gde smo, i kako smo maltretirani.

Korab Krasnići: Čije ostavke ste tražili i zašto?

Džafer Nulji: Bio je, jedan od uslova je bio da se daju tri ostavke. Da ostavku daju Rahman Morina, Husamedin Azemi i Alji Šukriu.

Korab Krasnići: Zašto?

Džafer Nulji: Jer su njih trojica bili na strani Srbije i Miloševića, i podržavali su promenu ustava po svaku cenu, da degradiraju sve što je bilo albansko. I znam kad je bio Rahman Morina gore. Rahman je bio gore, došao je i rekao: "Idite i recite im: 'Izvadite radnike iz rudnika', Azizu i ovima. Rekao je: "Rahmane, radnici traže tvoju ostavku. Daj ostavku i nemoj da praviš problem za toliki narod. Nemoj da dozvoliš da..." Rekao je: "Ne, ne mogu, ne smem da dam ostavku, ne mogu". Tako je bilo, baš se dobro sećam.

Korab Krasnići: Rahman je tražio da dođe kod vas?

Džafer Nulji: Ne, ne, samo gore u direkciju, nije on smeo da ide u rudnik, niti bi ga primili.

Anita Susuri: Ko je od rukovodilaca sišao u rudnik?

Džafer Nulji: Od rukovodilaca, kao što rekoh, otišli su, bio je Suria Popovci. Suria nije dao doprinos kako treba. Pravo da vam kažem, cenili smo ga kao profesora, ali ne znam zašto se trudio da obrazloži promene Ustava. Mi smo i pre već znali šta one predstavljaju. Bili su i neki drugi, ali se ne sećam. Rekoh za Azema, ali Azem je bio van, nije više bio u organima, nije bio na vlasti, jer je ranije bio smenjen.

Korab Krasnići: Da li vas je posetio Stipe Šuvar⁴?

Džafer Nulji: Molim?

Korab Krasnići: Stipe Šuvar?

Džafer Nulji: Stipe, posle su došli oni iz Jugoslavije. Došao je Stipe Šuvar, došao je Radiša Gačić i neki Jurij Bajec je došao. Trudili su se da ubede rudare da izađu. Ali, rudari su im dali mnogo jasan odgovor i mnogo... Čak se dobro sećam kad je izašao Stipe Šuvar i rekao: "Šta ovaj radi?", za jednog Murselja Hazirija. Murselj Haziri je bio štrajkač i on je bio uhapšen kasnije sa drugima. Murselj je rekao: "Ko pravi mitinge po Vojvodini?" Rekao je: "Kažu narod. Ko pravi mitinge po Crnoj Gori? Kažu narod", rekao je: "A šta smo mi?" Ovaj nije znao šta da mu kaže. "Zašto oni mogu, a mi ne?" I kad je izašao rekao je: "Šta ovaj radi", rekao je. "Rudar", rekao je. Rekao je: "Gre'ota što je on tu. On bi trebalo da bude ovde s nama", znači nije za to mesto jer (smeje se)...

Anita Susuri: Je pametan.

Džafer Nulji: "Ne pušta nas da pričamo. On je trebao biti ovde", rekao je: "zajedno sa nama".

Korab Krasnići: Vi ste imali zahtev da vas poseti Stipe Šuvar i Milošević. Zašto ste hteli da se sastanete s njima?

Džafer Nulji: Bio je zahtev, ne zbog nečeg...

Korab Krasnići: Da im kažete...

⁴ Stipe Šuvar (1936-2004) je bio hrvatski političar i sociolog za koga se smatralo da je bio jedan od najuticajnijih komunističkih političara u Savezu komunista Hrvatske u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj za vreme Jugoslavije i kasnije u modernoj Hrvatskoj.

Džafer Nulji: Samo da im kažemo da je sve uzalud, jer ne možete biti sa nama dok pokušavate da nas degradirate. Došao je i Dizdarević⁵. Dizdarević nije došao u “Trepču”, to je bilo kasnije, ali je došao u Prištinu. U Prištinu je otišla grupa od petoro ljudi koji su razgovarali s njim. Dizdarević nije imao nikakvu vlast, nikakvu moć, samo su ga imenovali tako i nije mogao ništa da učini. Zajedno s njim je bio i neki Gračanin⁶. On je bio vojno lice, bio je vojno lice i jako, kako da kažem, podmukao, loš. On je posle rekao: “Izvadite radnike, nek daju ostavku”.

Uslov je bio da daju ostavku da bi se izašlo iz rudnika, a drugi zahtevi su morali da se realizuju nakon izlaska iz rudnika, ali bez ostavke te trojice ljudi nema izlaska iz rudnika. Gračanin je rekao: “Mi ne možemo tako, jer šta ako se i Srbi pobune u Leposaviću”, i tako se desilo. Dakle, mi smo spremili i drugi scenario, sad će i oni da se pobune.

[Ovde se intervju prekida]

Džafer Nulji: Posle kad su došli, kad smo izašli iz rudnika, Šuvar i on, tada su tražili da se organizuje konferencija napolju u restoranu, ili negde drugde, jer su tu bili i srpski mediji, da bi iscenirali da su izvadili rudare, izašli su. Međutim, nije niko otišao, samo organizacioni rukovodioci posla, direktor i šef kabineta, neka tri-četiri čoveka, i Aziz je bio tu, nije mogao ništa, nikakvog efekta to nije imalo. Znači, štrajk se nastavio dalje.

Kasnije dok su doneli, dali su ostavke, doneli su ostavke, i oni su im rekli: “Ne želimo...” Dali su im samo potpise da su dali ostavke. Rekli su im: “Ne samo potpis, hoćemo i pečat”, tako su rekli (smeje se), sa pečatom. “Sa pečatom, idite predajte u Komitet, neka barem Komitet potvrdi da su ti ljudi dali ostavku”. Doneli su, pečatirali su ostavke, ali to je sve bila prevara. Nikakve ostavke nisu podnesene, onda su počele represalije. Posle, nakon štrajka, sve one radnike su počeli da gone, da ih... ko je bio najglasniji, ko je bio najaktivniji, svakoga su... to su neki detalji kojih se sećam.

Korab Krasnići: Imam samo još jedno pitanje. Nakon što ste stigli da artikulirate vaše političke zahteve kroz štrajk i kroz marš, ova osmodnevna blokada u “Trepči”, kakve je to ekonomske posledice imalo u Jugoslaviji?

Džafer Nulji: Osmodnevna blokada nije donela bog zna kakve posledice, međutim, tu, ne samo ta blokada, u “Trepči” od tog vremena nijedan posao nije bio obavljen onako kako je trebalo da bude jer se sve upropastilo, počela je inicijativa, počela je inicijativa da se na taj način opiremo, ali i što se tiče profita, nije više bilo ni profita. Pre je moglo imati velikog efekta, “Trepča”. “Trepča” je bila ekonomski gigant, čak je i jedna od prvih industrija u bivšoj Jugoslaviji.

⁵ Raif Dizdarević (1926) je bosanski političar koji je bio prvi bosanski predsednik Jugoslavije. Dizdarević je učestvovao u oružanom otporu kao jugoslovenski partizan tokom Drugog svetskog rata.

⁶ Petar Gračanin (1923-1994) je bio general Jugoslovenske narodne armije.

Međutim, posle se nije radilo kako je trebalo. Onda nakon osam dana štrajka, svakog meseca, jer su oni počeli da progone oko 14 naših, i Lazara Krasnićija i ovog... ukupno ih je bilo 14, sve rudarske vođe, i Lazara Krasnićija i Azema Vlasija koji su bili zajedno s njima. Njih su uhapsili. Ostalih je bilo oko sto, koje su pratili zbog krivičnih dela, oni su kao bili aktivni u tom štrajku, i njih su uhapsili i držili su ih do tri meseca. A ovi drugi su optuženi za krivično delo kontra-revolucije i osuđeni na nekoliko godina zatvora.

Nisu odveli sve odjednom. Sećam se vrlo dobro jednog Veljija Osmanija, Velji Osmani je bio jedan od najglasnijih aktivista štrajka. On je govorio: “Kad su me uhapsili, činilo mi se kao da je ceo svet moj”. Danju su ga puštali da ide kući, noću su ga odvodili i držali ga celu noć maltretirajući ga, a danju su ga puštali da ide. S druge strane bilo je propagande: “Velji Osmani je izdao drugove”. Imali smo mnogo glavobolja, mnogo problema. Da im kažemo: “Morali ste da se organizujete. Nemojte, nemojte da dopustite propagandu sa svih strana, nemojte da dopustite”.

Anita Susuri: Taj dan kad se završio štrajk, kad ste dakle videli rudare, u kakvom su stanju bili? Šta ste videli tog dana?

Džafer Nulji: To je bilo veoma teško stanje, jer svi... ovde je došao doktor iz Hrvatske, neki Slobodan Lang. On nas je podržavao i došao je iz Hrvatske. Bio je tu tog dana kad su rudari izašli. Čak je on bio taj koji je dao ideju da izađu u dva sata noću, 28. februara u dva sata noću rudari su izašli, završilo se to. Kako ne bi iz mraka odmah izašli na svetlo, jer su mogli da oslepe, stavili su im obloge na oči jer je bilo svetlosti, dobro, ne toliko, jer je još uvek bila noć. On je dao tu [preporuku] kako bi se ljudi polako navikli, da bi se adaptirali, i posle se to završilo.

Međutim, kreveti one privremene ambulante su bili puni ljudi, ali odmah je ušla policija, ušli su agenti i počeli su da im smetaju, uhvatili su ih, izbacili. Posle je počelo gonjenje. Neke su ranije uhapsili, neke druge malo kasnije, samo onih 14 su odmah uhapsili. Onda su krenula druga krivična gonjenja za prekršaje, ispitivanja, sve redom, ko je bio tu, tako da...

Anita Susuri: Da li su vas odvodili na ispitivanje?

Džafer Nulji: Mene su vodili na ispitivanje. Koristili su i taktiku. Mene su odveli na ispitivanje, pozvao me je, rekao: “Dođi do Prvog Tunela na ulaz gde je kapija”. Kako da dođem iz Starog Trga do Prvog Tunela, to je prilično daleko, međutim, to je bila njihova taktika. Njihova taktika bila je da ljudi vide s kim ti sediš, da si s njima zajedno i da kažu: “Vidi ovog”. Rekao sam: “Ne, ne mogu da dođem!” Rekao je: “Šta?” preko telefona, “kažeš da nećeš da dođeš?” Rekao sam: “Čoveče, ako hoćeš da dođeš dođi, ja sam ovde u kancelariji u ‘Trepči’. Dođi, privedi me u kancelariji, ako želiš odvedi me do Sekretarijata, ili kako hoćeš. Ali po ulicama, po sokacima neću da dođem”.

Došla su dvojica, neki Golud iz Zvečana koji me je zvao. Došao je s još jednim, nekim iz Vojvodine, i posle su počeli. Ruku na srce, i razgovor i onaj intervju, ono ispitivanje mi je bilo lakše na terenu nego da idem ulicama ili šta ja znam. Tu na mom terenu mi je bilo lakše.

Anita Susuri: Šta su vas pitali, na primer?

Džafer Nulji: Pa pitali su me: “Kakvu si ti ulogu imao u ovom štrajku?” Rekao sam: “Mi nismo delili uloge, nismo snimali film. Ja znam svoju ulogu na poslu, moja je uloga da držim mašine, lift, ventilator, struju, pumpe za vodu u dobrom stanju. Te stvari, to je moj zadatak i ne sme niko da mi sklonito mi je u opisu radnog mesta”. “Da”, rekao je: “Ti si izašao ispred kordona policije na Gazimestanu i probio si policijski kordon”. “Dobro”, rekao sam, ovaj Golub me je poznavao {pokazuje rukom} nije mislio. “Ti me sigurno nisi prepoznao. Jel možeš da zamisliš”, jer me on pitao: “Jel možeš zamisliti da ja sa ovakvom građom mogu da probijem policijski kordon”. “Ne”, rekao je: “ali čovek u masi je vrlo jak”, rekao je. “Ne”, rekoh: “ostavite se te priče. Ostavi se te priče”, i tako te stvari.

Međutim, imam još jedan onako (smeši se) da kažem detalj. Tokom tog perioda, kad su one odveli u zatvor, nosio sam celo vreme neku “Trepčinu” bundu, jer sam mislio ako me uhapsu, da imam da se barem malo ugrejem u zatvoru znaš, ko zna kako je u zatvoru (smeje se). Zapao sam za oko jednom tehničkom direktoru, Nedžadiju, “Zašto nosiš to?” Rekao sam: “Jel hoćeš istinu?” Rekao je: “Kaži”. Rekao sam: “Samo čekam dan kad će da me uhapsu i odvedu, da mi barem bude toplo” {dodiruje sako}.

Anita Susuri: Da budeš spreman.

Džafer Nulji: “I kada me budu tukli, možda mi ostave to i biće mi lakše”.

Treći Deo

Anita Susuri: Rekli ste mi da nakon štrajka rad nije tekao normalno.

Džafer Nulji: Nakon štrajka, svakog meseca je bio neki štrajk ili prekid rada ili je bilo smetnji. 13. marta su se zatvorili u restoranu tri dana. Dakle 13. marta, a ne, u stvari 15. marta, tri dana do 18. [marta]. Taj štrajk se završio 28, nedelju dana je bio odmor, onda su opet počeli sa radom. 15. marta su se zatvorili u restoran i tri dana su tu ostali i posle su se razišli. Posle je bilo drugih štrajkova. Moram do pomenem i oktobarski štrajk koji se desio od 27. do 30. oktobra. Tu su 62 rudara ostala u osmom horizontu, bili su bez hleba i vode sve vreme, u jako teškim uslovima.

Korab Krasnići: 60 rudara.

Džafer Nulji: 62 rudara, 62 rudara.

Korab Krasnići: U kom nivou?

Anita Susuri: Osmom.

Džafer Nulji: U osmom nivou, u osmom horizontu su ostali.

Korab Krasnići: U oktobru?

Džafer Nulji: U oktobru.

Anita Susuri: 27. oktobra?

Džafer Nulji: 27. oktobra '89, '89, dakle te godine, i onda su došli i izvukli su ih na silu, dok su ih tukli, kako da kažem, silom su ih izvadili.

Anita Susuri: Da li su ih uhapsili?

Džafer Nulji: Desetoro njih su uhapsili. Desetoricu su uhapsili zbog krivičnog dela i odmah su ih osudili, poslali su ih u zatvor na po tri meseci, a druge su priveli zbog prekršaja. Onda posle toga, posle toga je počela opšta kampanja za sve radnike, dakle 1214 radnika je optuženo za lakše prekršaje, postoji lista od 1214 lica koja su prekršajno gonjena zbog tog štrajka. Nas 778 je izbačeno s posla, sve su nas izbacili s posla, na period od jedan do četiri meseca, dakle nismo mogli, sklonili su nas.

Anita Susuri: Suspenzija?

Džafer Nulji: 778 nas je dobilo suspenziju.

Anita Susuri: Posle '90. godine su vas udaljili s posla.

Džafer Nulji: I nakon toga mi se nismo zaustavili, nismo stali, nakon toga rudari su imali aktivnosti i '90. godine, stalno je zahtev bio da oslobode naše drugare iz zatvora, mi smo uvek imali te zahteve, ali oni su završavali svoj posao. Onda su počele opšte demonstracije po Kosovu. 20. februara 1990, opet na godišnjicu štrajka rudari iz "Trepče" su došli peške do mosta u Mitrovici kako bi se ujedinili sa grupom studenata, sa grupom demonstiranata.

Tu im nisu dali da uđu, dovezli su im autobuse, dovezli su im neke autobuse, hteli su da ih ukrcaju u autobuse i odvedu do stadiona. Tada je bio njihov veoma surov plan da ih odvedu na stadion i tamo da bace suzavac i jednostavno uguše ljude. Međutim, studenti su im rekli, upozorili su ih: "Nemojte da

ulazite”. Ustvari su ih doveli do stadiona i rekli su im: “Bežite nemojte da ulazite na stadion”, imali su neki govor. Onda su se pridružili studentima, i tog dana je ubijen Seljman Vojvoda kod Krvnog Mosta.

Anita Susuri: Ko je on?

Džafer Nulji: Seljman Vojvoda je student koji je ubijen na tim protestima koji su se događali. Čak kad je bila njegova sahrana, bilo je oko 500 hiljada ljudi u njegovoj sahrani.

Anita Susuri: Da li ste vi bili tu u stadionu? Da li ste išli?

Džafer Nulji: Nisam bio, nisam bio tog dana. Ja tu nisam bio. Nakon toga, sedam dana, sedam dana nije bilo posla uopšte, dakle nisu... Jer tog dana u stadionu, ja nisam bio jer nisam uopšte radio, jer nas 700 su udaljili, 778 ljudi su udaljili s posla. Do 14. aprila nisam mogao da idem na posao.

Anita Susuri: Bili ste suspendovani.

Džafer Nulji: Da, bio sam suspendovan. Onda su, uzeli su one, kako da kažem, nakon tih sedam dana nismo imali posla, nisu nas pustili da radimo. Nakon toga, kad su nas pustili da radimo, prvog dana, 28, tada sam ih [radnike] ja angažovao i organizovao sam ih da se formira Nezavisni sindikat, i tog dana smo održali sastanak u restoranu i objavili smo, kako da kažem, konstituisali smo odbor i Nezavisni sindikat da bismo povezali, da to bude neka veza između štrajka i sindikata.

Korab Krasnići: Ko je bio predsednik tog sindikata?

Džafer Nulji: Molim?

Korab Krasnići: Predsednik tog sindikata?

Džafer Nulji: Predsednik sindikata sam bio ja od osnivanja do 2000, do juna 2000.

Anita Susuri: Dan kada ste otpušteni jer niste prihvatili te uslove. Da li se sećate šta se dogodilo tog dana?

Džafer Nulji: Tada od...

Anita Susuri: '90. kad su sve udaljili s posla.

Džafer Nulji: Kad su nas udaljili, nas 787, '90, kao što rekoh, 787, u oktobru. Tu su samo bili radnici u rudniku i tih radnika je bilo 62, koje su silom izvukli napolje. Od nas niko, i koliko su oni bili unutra,

rudnik nije radio jer nije imalo smisla. Samo su njih izvukli i nama više nisu dozvolili da se vratimo na posao. Samo su nam rekli: “Vi ste suspendovani i ne možete da dolazite na posao”.

Anita Susuri: Kako vam je bilo tih godina bez posla?

Džafer Nulji: To su bile jako strašne godine. Onda smo otišli, nakon štrajka, nakon što je formiran sindikat i do juna meseca, ovaj avgusta, 8. avgusta smo otišli na posao. 8. avgusta, kad smo otišli, vrata su bila zatvorena. Pravo da ti kažem, zvali su me na telefon iz centrale: “Bogami, opkolili su ‘Trepču’, nešto se dešava, mislim da je cela vojska ustala”. Mi smo otišli, kad smo došli nisu nam dali da uđemo, rekli su: “Sad više ne možete da uđete”.

Pokušali smo na našem radnom mestu. Išli smo na posao tri dana zaredom. Na kraju je izašla policija, izašli su naoružani ispred nas. Čak su objavili da mi hoćemo da napravimo neki ustanak, hteli su da insceniraju neku, neku... Međutim, rekli su nam: “Nećemo da vas vidimo ovde”. Održali smo Radnički savet da ne odustajemo od posla, mi smo radnici, ali nisu nas pustili, nismo mogli da uđemo. Onda su napravili spisak, napravili su spisak koga će da pozovu, da bi nas podelili. Sve vreme je njihov cilj bila da nas podele, ali nikad nisu mogli da nas podele.

Mi smo odmah posle, odmah smo počeli, imali smo sindikat, počeli smo sa aktivnostima kako bismo osigurali dobrobit radnika, na svaki način smo pružali pomoć, takođe je postojala spremnost stanovništva da pomogne narodu i da se sa druge strane obustavi aktivnost, ali će se ta aktivnost nastaviti i u tom duhu će uvek biti uvek prisutna. To su bila naša dva pravca, primarna orijentacija koju je sindikat imao.

Odmah kad su nas udaljili, sutra ili prekosutra smo dobili pomoć iz Đakovice, negde oko 7000 kilograma brašna. Ne znam koje preduzeće, možda “Agimi” ili ne znam. Onda je polako počela da dolazi humanitarna pomoć. Postojao je, postojao je jedan veliki strah, jedna, kako da kažem, psihoza kod ljudi, šta će se desiti, umrećemo od gladi. Međutim, postojala je jedna izvanredna organizacija, da pokažemo ljudima da niko neće umreti od gladi, niko neće patiti za hranom. Imaćemo problema, ali dok ne postignemo svoje ciljeve, od njih nećemo odustati.

Onda su počele razne aktivnosti. Zaboravio sam još nešto da kažem, pre nego što su nas udaljili s posla imali smo, bilo je učešće, naš doprinos Kongresu sindikata u Đakovici koji je održan 30. juna i 1. jula u Đakovici. Tu smo imali i dekoraciju sa kristalima i doprinos rudara je bio izvanredan, ali i podrška rudarima od svih na tom Kongresu bila je izvanredna.

Anita Susuri: Koje godine je to bilo?

Džafer Nulji: Molim?

Anita Susuri: Koje godine?

Džafer Nulji: '90.

Anita Susuri: '90.

Džafer Nulji: Da, da '90. Mi smo održali u Đakovici kongres sindikata. 2. jula je održana ustavna deklaracija.

Anita Susuri: Da, potpis. Šta se drugo...

Džafer Nulji: I...

Anita Susuri: Da, nastavite.

Džafer Nulji: Započeli smo inicijativu za formiranje SNSK [Savez nezavisnih sindikata Kosova] jer je Sindikat rudara možda prvi [takav] sindikat koji je formiran na Kosovu, ali možda i u Jugoslaviji. Ovo je prvi nezavisni sindikat. Kako da kažem, prvi put smo pokrenuli inicijativu za formiranje SNSK. Otišli smo kod Hajrulaha, razgovarali smo, složili smo se, organizovali smo se i formirali ga za vreme kongresa, onda smo i nastavili posao.

Onda, kao što rekoh, 8. avgusta su nas izbacili s posla. Tada je delovao sindikat, DSK [Demokratski savez Kosova]. Nisu stranke, više je narod, više je narod. To je za svaku pohvalu i mora da se pomene. Pomoć su nam dali i vinogradari Mališeva, koji su nam odmah omogućili da idemo da radimo. 460 radnika su primili na posao, od mesec do četiri meseca su tu radili i dobijali prihode odatle. Osim što su radili, organizovali su se i sve su sistematizovali da budu po porodicama. Čak je i među njima bilo: "Ne, on će biti kod mene, ovaj rudar će biti kod mene, ne, ja hoću ovoliko rudara". Držali su ih po porodicama, sve dok su radili tu, ta porodica ih je izdržavala, i za hranu i za sve.

Treba da se pomene, jedan od aktivista tog vremena je bio [Mula Dževat](#) iz Bobovca, to je Mula Dževat Krueziu, i danas je živ. Bio je neki, bilo je mnogih ali sam ih zaboravio. Bio je neki Bejta Krueziu, i on je bio iz Bobovca, svi su bili iz tog sela, oni su doneli sve do Mališeva, i do Boje, kako se već zovu ta sela, i tu su ih uzeli da rade na vinogradima.

Korab Krasnići: Hteo sam da vas pitam o delatnosti...

Džafer Nulji: Veliki problem, imali smo jako veliki problem i bili smo veoma uplašeni kada je trebalo da se izvrši uplata, jer nakon što su oni završili posao morali su da im uplate i da ih plate. Bio je problem jer smo morali da odemo da podignemo novac, i ko je smeo da ode da uzme onoliki novac, ako te neko usput zaustavi, gde će ti obraz? Šta da čovek uradi? Ko može da te odbrani ako izgubiš

onoliki novac ljudi koji su dali svoj trud i na kraju sve da padne u vodu. Međutim, pravo da vam kažem, išli smo organizovano. Sve vreme, desert godina koliko sam radio u sindikatu van “Trepče”, to je bilo skoro kao ilegala, jednostavno sve vreme smo bili praćeni. Sve vreme, nema slučaja da mi je neko rekao: “Tu i tu nisam uspeo” ili “Odao me je neko od saradnika”.

Imao sam, imali smo izuzetnu kompaktnost, izuzetnu harmoniju. Zahvalan sam svima koji su sarađivali i onima koji su radili u tom pravcu, na toj aktivnosti i na spremnosti da rade posao koji su imali. Onda smo uzeli taj novac, vratili smo se, podelili smo novac u Šipolju gde smo ih doveli, doveo ih je zaprežnim kolima neki Haljit koji je bio vozač. Bogami, pravo da ti kažem, dosta smo se plašili dok su delili novac. To je bila veoma velika pomoć. To je dalo početni podsticaj kako bi mogli da stvore neku osnovu za zimu, barem nešto, nešto malo samo dok prođe zima.

Međutim, moram da pomenem pomoć koja nam je došla iz Preševa i iz Bujanovca. To je bilo nešto nezamislivo. Kamioni nisu stajali, donosili su žitarice koliko su mogli, i ne samo žitarice nego i brašno, imali smo vodenicu u Žunici kod Seljatina, jedan Seljatin iz Žunice. Nosili smo žitarice tu, oni su odvezli i mi smo samo išli kamionom da uzmemo brašno.

Anita Susuri: Jel si ti hteo nešto da pitaš [Obraća se Korabu Krasnićiju]?

Korab Krasnići: Da, rekao je da ovu aktivnost i sopstveno angažovanje u Sindikatu smatra nekom vrstom ilegale. Moje pitanje, da li ovo opredeljenje doživljavate kao podršku svojim kolegama rudarima ili ste to videli kao političko polje delovanja? Da li ste se ikada osećali progonjenim zbog ove delatnosti?

Džafer Nulji: Što se tiče politike, nisam nikad imao političke ambicije. Ja sam odlučio da budem tu i video sam, video sam da moram da se angažujem. Na kraju krajeva, ljudi su ubijani, ljudi su nestajali, moraš nekako da se angažuješ, da daš svoj doprinos, ko koliko može. Ako svako od nas ne da neki doprinos, nećemo imati prosperiteta, ne možemo da pobedimo. To je sve bilo zbog nacionalnog pitanja. Mi smo to zvali sindikatom, ali najmanje smo se bavili radom, mislim, sindikat je bio u vezi rada, ali najviše smo se bavili obezbeđivanjem dobrobiti radnika. Međutim, kao što rekoh, to je išlo u dva pravca, i drugi pravac je bio u vezi nacionalnog pitanja, jednostavno da im se suprotstavimo.

[Ovde se intervju prekida]

Džafer Nulji: Rudnik Stari Trg, pre nego što su nas udaljili s posla, je imao 3050 radnika, 3050 radnika. Od tog broja, 2716 Albanaca i nekih Bošnjaka su udaljili, međutim 2600 je ostalo tu, od njih 350 Srba, ni 350, i nekih šest Albanaca. Ostalo je jedno šest Albanaca koji su, pravo da ti kažem, nebitni i distancirali smo ih, ne zbog nečeg, nego onako. Posle su probali da zovu ponekog i da ga nateraju da radi, međutim nismo išli, nije niko išao.

Rekoh da su samo šestorica otišla i onda su uzeli još 120 radnika iz Tuzle. Iz Tuzle, nakon što se u Tuzli desila eksplozija metana, što je veoma indikativno, to su tamo uradili kako bi im zatvorili posao, i da bi doveli rudare da rade ovamo. Neki su stradali tamo, naravno, kad metan eksplodira to nije tako lako, i doveli su 120 radnika odatle, dovodili su [radnike] i iz Milanovca iz Srbije da ovde rade, ali uglavnom odatle.

Mi kad smo saznali da su oni došli, otišli smo i razgovarali. Sreli smo neke koji su tu uzimali vodu, razgovarali smo i rekli: “Nemojte da nam zauzimate radna mesta. Šta ste tražili da dođete?” Međutim, oni su tako nastavili. Napisali smo žalbu, ja sam napisao tu žalbu. Odneli smo im žalbu na srpsko-hrvatskom jeziku da nam ne zauzimaju radna mesta, to što je nas snašlo ubrzo će i vas da snađe, snaći će i vas, i tako neke stvari. Odneli smo im u dvorištu fabrike. Odmah, taj dan je otišlo 42 ljudi, ostavili su [posao] i otišli, otišli su kući, otišli su kući. Izašli su da ih zaustave, ali nisu mogli da ih zaustave.

Sutradan je policija došla kod mene i odvela me. Ovi iz SUP-a su me pokupili i odveli me u... Podneli su protiv mene krivičnu prijavu kao da sam ja protiv zakona Srbije, član 216, tako ga zovu. Maltretirali su me normalno, maltretirali su me u objektu SUP-a, onda sam ostao mesec dana u pritvoru. Posle pritvora, nakon toga su me pustili i, dakle, s tom optužnicom, samo što su me pustili iz pritvora.

Anita Susuri: Da li je tokom tih mesec dana sve vreme bilo nasilja?

Džafer Nulji: Ne sve vreme, samo tog dana, samo tog dana. Onda sam angažovao advokata i više, u stvari nisam ja angažovao, međutim angažovali su jednog iz sindikata koji je bio brat jednog tu i nije bilo, nije bilo nasilja. A tog dana da, tog dana je bilo nasilja i brutalnog ponašanja, što je stvarno strašno, ali šta ćeš. Pravo da vam kažem, ne samo tu, ali mogu da kažem da su me svakog meseca za onih deset godina skupljali i odvodili u sekretarijat da me ispituju i bilo je neprekidno nasilja, nasilja.

Došli su mi kući kao da obave proveru: “Hajde da proverimo da li ti imaš oružje. Izvadi oružje”. Deca su spavala, mlađi sin mi je bio odmah tu: “Hajde da izađemo”, rekao sam, “ovo dete da mi ne uplašite jer ako ustane i vidi vas ovako...” Izašli smo u drugu sobu, pričali smo, rekli su: “Tražimo od tebe tri, dva komada oružja, ne tri, jednu pušku, automat i jedan pištolj”. Rekao sam: “Bogami, (smeje se), džaba tražite, nemam gde da ih uzmem”. Rekao je: “Bogami, bolje iznesi oružje, jer znaš šta će da te snađe”, rekli su. Rekao sam: “Vi radite kako hoćete”.

Uzeli su me i odveli u sekretarijat i izradili me toliko da... međutim, njihov cilj je bio da mi nađu dokumentaciju sindikata koju sam imao kod kuće. Ali, mi smo dokumentaciju imali podeljenu na nekoliko mesta, jedan deo je držao sekretar, jedan deo sam držao ja, i jedan deo je držao blagajnik. Tako da, međutim, one moje dokumente su uzeli, i nakon toga i ono što mi je ostalo je spaljeno zajedno sa kućom tokom rata, ni dan danas se nisam vratio u tu kuću jer je na drugoj strani mosta [Severna Mitrovica].

Anita Susuri: I htela sam da vas pitam, tih meseci u pritvoru, kako vam je bilo? Kakve ste uslove imali?

Džafer Nulji: Pravo da ti kažem, tih mesec dana u pritvoru je bilo jako, jako loše. Što se toga tiče, 13 dana sam bio u samici, onako (smeši se) sam sa sobom, nisam znao ni šta da radim. Međutim, posle sam otišao u sobu. Oni u sobi su bili jako korektni i mnogo su me poštovali, imao sam posebno poštovanje prema njima. Loše je to što su nas mešali sa onima... uglavnom, nisam imao kriminalce ubice sobi, ali sam imao lopove, lopove da.

Anita Susuri: Albance ili Srbe?

Džafer Nulji: Bio je jedan Srbin i neki Albanci, ostali su bili Albanci.

Anita Susuri: Pomenuli ste i rat, htela sam da se nadovežem. Gde ste bili tokom rata?

Džafer Nulji: Tokom rata sam bio na selu. Tog dana pre nego što je počelo NATO bombardovanje, pre nego što se znalo da će nastupiti NATO, ja sam bio na selu, u stvari bio sam kod kuće. Hteo sam da sklonim jednog sina, jer je došao moj brat od strica iz sela i rekao mi je ako hoću da odem, ali gde da ostavim porodicu, imao sam majku, ženu i malu decu. Sin je imao 18 godina, stariji sin, svi drugi su bili mlađi. Rekao sam sinu: "Idi ti, samo ti", ali on nije hteo bez mene. Onda sutradan majka i žena: "Idi i ti zbog sina". Ja sam otišao zajedno s njim. Izašli smo i otišli kod jednog mog zeta u Tavnik {pokazuje rukom}, onda smo otišli do Zasele.

Imao sam, nudili su mi rođaci, jer sam ranije imao upozorenja da se čuvam jer situacija nije dobra. Otišao sam gore do Zasela. Tu smo bili celo vreme, onda, tokom rata smo bili tu. Odatle smo pratili situaciju šta se radi i kako se radi. Pravo da vam kažem, tužno je ovo što ću reći, ali ovaj moj osamnaestogodišnji sin, pre nego što smo izašli, tada je svuda bio nered, imao sam mali pištolj kući, u stvari imao je moj brat, i kaže mi, rekao je: "Tata, zašto uzimaš pištolj? Uzmi neke bombe?" Rekao sam: "Zašto sine?" Rekao je: "Neke bombe, jer ako se nešto desi bolje da se ubijemo nego da nas masakriraju". Toliko mi je to bilo užasno da smo onda celo vreme ostali na selu.

Tu nije bilo ničega. Kasnije su došli i spalili kuće, međutim nismo ostali tu, pobjegli smo kad smo videli da dolaze, pobjegli smo i došli su da spale kuće. Granatirali su nas tu u selu 3. aprila 99, ali niko iz moje porodice nije stradao. Iz porodice mog komšije su ubili jednog i ranili dvojicu, trojicu ili četvoricu. Međutim, granatiranje se produžilo. Onda nakon...

Anita Susuri: A vaša porodica je bila u Mitrovici, supruga?

Džafer Nulji: Ne, ne. Onda sam ja odmah odavde otišao, otišli smo za Zaselu, onda sutradan mi je došla majka, žena i deca. Svi su došli u Zaselu i onda smo bili svi zajedno, bili smo zajedno do 2. maja

[1999], do 2. maja. 2. maja je porodica otišla u Albaniju, ja sam se vratio i ostao sa dva sina, porodica je otišla u Albaniju, ja sam ostao sa dva sina, ostao sam sa dva sina i nećakom tu u Zaseli. Tu smo bili sve vreme. Nešto što sam rekao sinovima: “Ako neko dođe i hoće da te ubije, nemoj da se predaš, beži, skloni se. Da ratujemo ne možemo, nemamo čime. Neka oni ratuju, međutim nemoj da se predaješ”.

Korab Krasnići: Kad ste se vratili kući ovde?

Džafer Nulji: Kući više nikad nisam mogao da se vratim jer je kuća bila spaljena. Nakon mesec dana... onda su mi rekle komšije, jer ja sam imao stan, tu je živela, dao sam sestri da živi tu. Onda sam izgradio kuću gore s bratom, preko puta bolnice. Uvek sam imao adresu kao da još uvek živim u stanu, oduvek, često sam imao problema: “Gde ti živiš?” Došli su u stan jedne noći, nakon rata mi je jedan pričao: “Te noći su došli i pitali me”, rekao je: “Da li si ti Džafer?” Jedan komšija je rekao: “Da, to je Džafer”. Odjednom su me uhvatili *auuu* {onomatopeja} stepenicama dole. Jedna žena je izašla i rekla ‘Nije to on, to je neko drugi’. Pustili su me”, rekao je: “Šutirali su me, i onda su me pustili”.

Sutradan porodica... NATO kada je granatirao, sutradan je moja porodica napustila kuću, kuću tamo, rano ujutru. Pola sata nakon što je porodica napustila kuću, komšije su mi pričale: “Došla su njih petorica sa maskama, bez ikakvog upozorenja, samo su ušli, razvalili su vrata i prozore, međutim tu nisu nikog našli”.

Anita Susuri: Vi ste posle počeli da živite u južnom delu?

Džafer Nulji: Ne, samo sam te noći spavao u Tavniku, nakon toga sutradan sam otišao tamo. Posle rata do avgusta sam živeo u Zaseli jer nisam imao gde da odem. Stan sam imao tamo, ali mi je stan bio zauzet.

Korab Krasnići: Stan i kuća?

Džafer Nulji: Stan i kuća.

Korab Krasnići: Da li je kuća bila spaljena?

Džafer Nulji: Kuća je spaljena.

Korab Krasnići: U stan niste mogli da se vratite?

Džafer Nulji: U stan nisam mogao da se vratim jer je stan bio s one strane Ibra.

Korab Krasnići: Šta se desilo? Da li je to tako ostalo ili je prodato?

Džafer Nulji: Bogami, ostalo je i nakon 20 godina su dali jednom Srbinu, niti plaća kiriju, ni ništa...

Korab Krasnići: Kad ste poslednji put bili na severu da posetite te kuće?

Džafer Nulji: Ne možeš da ih posetiš, jer nemaš gde.

Anita Susuri: Niste više uopšte išli?

Džafer Nulji: Nemaš kako da ih posetiš, ni Habitat⁷, ni ništa. Kažu: “Zašto se sekiraš, to je tvoj stan”. Kako je moj stan kad ga već dvadeset godina neko drugi koristi. Prijavio sam ga, prijavio sam ga na sudu, prijavio sam ga u Habitatu, i još uvek ništa, apsolutno ništa.

Korab Krasnići: A u Zaseli, koliko ste tu bili?

Džafer Nulji: U Zaseli kako?

Korab Krasnići: Nakon što se završio rat, niste imali gde da odete i bili ste u Zaseli.

Džafer Nulji: Bio sam u Zaseli.

Korab Krasnići: Niste mogli da odete. Koliko vremena ste proveli tu?

Džafer Nulji: Do avgusta sam ostao.

Korab Krasnići: Do avgusta.

Džafer Nulji: Do avgusta. Nakon toga, u avgustu sam došao ovde u Mitrovicu, svi su napustili ovaj stan, neki Srbi koji su bili ovde su napustili ovaj stan. Videli su da ih je KFOR čuvao, tri-četiri meseca ih je čuvao. Oni su počeli da izlaze. Onda sam našao jednog, rekao sam mu: “Hoćeš da menjamo stan?” Rekao je: “Važi”. Ja sam ušao u taj stan, otišao sam i odneo ključ od mog stana, odneo sam u taj stan. Međutim, posle toga je on podneo zahtev Habitatu zahtev za njegov stan, da da nekom njegovom ili... On mi je rekao: “Došli su neki bokseri i izbacili me” i sad mi je stan ostao tamo gore. Međutim, dokumenta, imam dokumente, moj je, ali nemam ga, nisam ga više koristio.

Anita Susuri: Dakle, kad se rat završio Mitrovica je ostala podeljena.

Džafer Nulji: Da.

Anita Susuri: Šta ste mislili u tom momentu, šta će se desiti kasnije kad je situacija bila takva?

⁷ Organizacija koja se bavi nekretninama.

Džafer Nulji: Pravo da ti kažem, desila se greška, moralo je organizovano da se to desi, da odemo tamo ali nisu dozvoljavali da odemo na organizovan način. Kad bi išao do Ibarskog mosta, bili su čuvari iz KFOR-a i rekli su: “Da li ideš tamo ili ovamo, samo jedan po jedan, ne na organizovan način. Nemoj da stojiš ovde”. Jer su se formirale grupe ljudi tu i tako.

Anita Susuri: Da li ste posle nastavili? Da li ste otišli u “Trepču” nakon završetka rata kad su Srbi otišli?

Džafer Nulji: Vidi, mi često kritikujemo druge, međutim imamo puno kritika i za sebe. Moramo da kritikujemo sami sebe, to je tragedija, to je velika šteta, velika je šteta jer kad su se vratili, odmah nakon završetka rata, KFOR je ušao ovde. KFOR je ušao u Mitrovicu 19. [juna], ja sam se vratio 21. [juna]. 19. je bila subota, ja sam došao 21. u Mitrovicu, sa sinovima sam došao i susreo sam se sa KFOR-om na ulasku u Mitrovicu. Pitali su me: “Šta ima po ovim fabrikama? Šta je tu?” Imali su jednog prevodioca Srbina, ali bio je obučen u vojnu uniformu, kao vojnik francuskog KFOR-a, a on je prevodio na srpski, sporazumevali smo se na srpskom.

Kao što rekoh, tražio mi je ime, prezime. Rekao sam: “Kad me pitaš za ime i prezime, kaži i ti meni”, oficiru, “tvoje ime i prezime”. Rekao mi je svoje ime i prezime. Rekao mi je: “Da li mogu da dođem?” Rekao je: “Možeš da dođeš”. Bio sam nekoliko puta u kasarni, nikad me više nisu zaustavili (smeje se) da razgovaraju, jer sam hteo da odem u “Trepču”. Pokušali smo da se organizujemo da odemo u “Trepču”. Pravo da vam kažem, skupio sam ovde u Tavniku negde oko 10-15 ljudi da odemo, barem da vidimo da nije došlo do poplave, da ne dođe do poplave u rudniku. Međutim, na kraju smo došli do konstatacije da moramo da odemo da se sporazumemo sa OVK-om. Ali ovi iz OVK iz te regije su otišli u Vučitrn. Otišli smo u Vučitrn i rekli su nam, “Dođite sutra”. Kad smo otišli sutra, niko nije došao.

Onda smo formirali četiri albanska odbora {pokazuje prstima}: “Mi smo legitimni, mi smo legitimni, mi smo legitimni”, i od juna meseca, od 22. juna do 22. decembra nismo mogli da odemo u “Trepču” jer su imali sukob između sebe. Kad smo otišli, rudnik samo što nije bio potopljen. Na sreću, na sreću u poslednjem trenutku smo ga spasili i od tog dana do danas rudnik je spašen. Bogami, sati su bili u pitanju, minuti su bili u pitanju, 30 centimetara je bio nivo vode u stacionarnim pumpama, 30 centimetara je bio nivo vode. Još 20 centimetara pokrilo bi motore i to bi bio kraj, ne bi moglo apsolutno ništa da se uradi.

Onda smo imali dosta problema između sebe kad smo došli ovde 22. decembra, ucenili su nas: “Šta hoćete?” Ne znam šta, međutim mi smo hteli da odemo tako kako smo pre bili organizovani, a ne sa onim rokadama, novim odborima i šta ja znam. To je bilo to, to je naša mizerija, možemo da pričamo šta hoćemo, ali to je to.

[Ovde se intervju prekida]

Tu je bio KFOR, Srbi su radili kao i pre sve dok mi tu nismo došli 22, 22. Srbi više nisu dolazili, nisu dolazili. Kad smo došli, situacija je bila pred kolapsom, kako da kažem. Pravo da vam kažem, to što smo zatekli bilo je žalosno, to je bilo i mesto gde su maltretirali ljude koje su vezivali konopcima u podrumu restorana. Međutim nisu ništa poduzeli. To je KFOR morao da vidi. Niko, apsolutno niko to nije očistio. Našli smo daske kojima su ih maltretirali i tragove krvi koja je prskala do plafona.

Anita Susuri: Dobro gospodine Džafere, ako imate još nešto da dodate ili ako ste nešto zaboravili.

Džafer Nulji: Ne, nemam nešto posebno, to je to. Onda, kao što rekoh kasnije, u “Trepči” dva-tri puta su minuti bili u pitanju da se potopi, u poslednjim trenucima smo nalazili rešenje, nalazili smo rešenje. Kažem ti da sam nekad morao noću da idem da bih rešio problem.

Koliko god puta da se prekidala struja, srpski radnici su bili u trafo-stanici. Oni nisu radili treću smenu i morali smo da zovemo nekog Viktora, bio je, ne znam, predstavnik UNMIK-a, on je morao da zove njih da puste napon, međutim bilo je momenta kad oni nisu došli i ustajao sam, sam sam odlazio i uključivao struju jer to mi je posao. Otišao bih, provalio vrata, čak je jednom sa mnom bio oficir iz UNMIK-a, rekao je: “Ko provaljuje vrata? Sad znamo ko provaljuje”. Rekao sam: “Znaš ili ne znaš, to je tvoja stvar”. (smeje se)

Anita Susuri: (smeje se) Dobro gospodine Džafere, hvala vam puno!

Džafer Nulji: Nema na čemu!

Anita Susuri: Bilo je zadovoljstvo.

Korab Krasnići: Hvala vam puno!

Džafer Nulji: Hvala i vama. Možda sam vam malo bio dosadan, ali...

Anita Susuri: Ne, taman posla.

Korab Krasnići: Niste nam bili doasdni, bilo je zadovoljstvo.